

DOI: 10.32347/2786-7269.2025.11.39-59

УДК 711.502

Гаращак Н.І.,

garash1997@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0899-8536,

НУ «Львівська політехніка»

ГЕНЕЗА ТА АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВІ ПЕРСПЕКТИВИ КУОРТУ ТРУСКАВЕЦЬ (В КОНТЕКСТІ ЗАДАЧ ОНОВЛЕННЯ ГЕНПЛАНУ МІСТА)

В історичному архітектурно-рекреаційному середовищі незаперечне значення бальнеологічних комплексів і курортів. Відпочинок відіграє важливу роль у житті людини - відновлення фізичних, психолого-емоційних, духовних та інтелектуальних сил людини. На прикладі бальнеологічного курорту Трускавець рекреацію розглядають як архітектурно-рекреаційне явище, пов'язане з природним середовищем регіону та з ідентифікацією людини з навколишнім середовищем. Завданням розгляду феномену курорту Трускавець та врахування його в оцінці потенціалу та обґрунтуванні перспектив розвитку є активізація лікувально-рекреаційної, а також туристичної діяльності та підвищення привабливості курорту.

Ключові слова: курорт; бальнеологічний комплекс; бювет; рекреація; історичний архітектурно-рекреаційний феномен; рекреаційні ресурси; Трускавець.

Постановка проблеми. Одним із найдавніших видів рекреації в Україні є санаторно-курортна справа. В історично-рекреаційному середовищі приміської зони Львова важливість бальнеологічних комплексів беззаперечна. Розглядається курортно-рекреаційна функція, яка пов'язана з природним середовищем, історичними архітектурно-культурними цінностями та тяглістю процесів, які тут відбуваються. Призначення бальнеологічних курортів у лікувально-оздоровчих функціях на основі природних водних ресурсів і підлягають особливій охороні від негативних факторів, які можуть вплинути на їхні природні цілющі/лікувальні властивості. Привабливі рекреаційні властивості лікувально-оздоровчих бальнеологічних курортів представляють собою систему, яка тісно пов'язана з розвитком суспільства. Організація об'ємно-планувальних і архітектурно-просторових характеристик курортних поселень в сучасних умовах залишається недостатньо вивченою. Першорядним внутрішнім чинником архітектурно-просторового розвитку Трускавця вважається відкриття джерел лікувальних мінеральних вод. Лікувальні

властивості сірководневої води були досліджені і описані Войцехом Очком (Wojciech Oczko) (1537-1599) - особистим лікарем короля Речі Посполитої, великого князя Литовського та Руського, а також князя Семигородського Стефана Баторія. У трактаті Войцеха Очка «Сіерпіце» (1578) вперше здійснено дослідження і описування лікувальних вод Трускавця, а також курорту Великий Любінь та ін., де ґрунтовно характеризуються їх цілющі властивості. У визначенні особливостей курорту Трускавець, у виявленні його ролі і значення в сучасному вимірі з акцентом на перспективи розвитку курорту, а також його збереження і охорони полягає *мета* дослідження. Потребою окреслення шляхів розвитку приміських територій обласного центру з урахуванням історико-архітектурного й курортно-рекреаційного потенціалу оточення обумовлена **актуальність** теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Територіальна сфера впливу міста, яку прийнято називати приміською зоною, відображена в Законі України «Про регулювання містобудівної діяльності» й трактується як «територія, що забезпечує просторовий та соціально-економічний розвиток міста». Вивченням проблем взаємовідносин міста варто виділити напрацювання зарубіжних науковців, поміж котрих: П. Бурд'є, Й. Гела, Дж. Джейкобса, А. Лефевра, Л. Мамфорда, Р. Флориди. Містобудівні процеси й особливості взаємодії малого міста з територіальними системами вищого рівня вивчає, зокрема, Е. Блейклі. В Україні проблеми міст розглядають, зокрема, вчені: М. Дьомін, М. Габрель, Є. Ключніченко, Т. Панченко, А. Плешкановська, В. Тимохін. Явища субурбанізації у Львівській області — зміни в сільській місцевості, на рекреаційних територіях та в малих містах приміської зони в нових умовах, зміни відносин Львова з прилеглими територіями досліджують М. Габрель, Т. Мазур і Є. Король. Питанням архітектурно-просторового розвитку та стильовим ознакам курортної забудови Трускавця ХІХ ст. - першої половини ХХ ст. в порівнянні з європейськими архітектурно-містобудівними процесами присвячені дослідження Х. Харчук.

Дослідженню проблем архітектурно-рекреаційної сфери також приурочені праці І. Богатюка, В. Домбровської, О. Білотіл, О. Мер'є, А. Помаза-Пономаренко тощо, реставрацію архітектурної й мистецької спадщини вивчає М. Бевз, Б. Черкес.

У сучасних умовах — умовах воєнних випробувань та героїчної боротьби проти російських окупантів справа рекреаційних осередків для відновлення здоров'я, що є важливою складовою життєдіяльності людини, - надважлива. Для спільного розвитку та формування агломераційних утворень чільне місце посідає вміння ефективно використовувати рекреаційний потенціал приміських територій.

Відомо, що з надходженням інвестицій, додатковими джерелами фінансування відбувається покращення подібної ситуації, оскільки «...рекреаційна сфера є об'єктом багаторівневої правової регуляції» [6, с. 6; 14], де «особливе місце серед природних рекреаційних ресурсів займає природно-заповідний фонд, тобто природні комплекси й об'єкти, які мають особливу природно-охоронну, наукову, естетичну, рекреаційну тощо цінність» [7, с. 198]. Підкреслюючи зростання ролі розвитку історичного курортно-культурного й рекреаційного руху в Західній Україні на зламі ХІХ–ХХ ст., - професор А. Рудницький наголошував, - «...відбувалося поступове формування численних кліматичних курортів у гірських районах Карпат (Ворохта, Беркут, Яремча, Тернів-Спас та ін.), а також у низькогірних масивах Розточчя й Опілля (Янів) або Дністра (Заліщики). Виникають спеціалізовані водо- й грязелікувальні комплекси (Люблін Великий, Шкло, Трускавець, Моршин, Черче та ін.)» [26, с.19].

Зростаюча кількість невирішених проблем у сфері відносин міст і прилеглих територій пов'язаних з умовами господарювання потребують нового погляду щодо теоретико-методологічного обґрунтування політики розвитку й проєктування приміських зон великих міст, окреслення шляхів їх ефективного розвитку.

Мета та завдання дослідження

Виявити особливості архітектурно-просторової організації бальнеологічного курорту Трускавець, встановити його місце і роль в історико-архітектурному й рекреаційному середовищі приміської зони Львова, окреслити шляхи розвитку курорту Трускавець з урахуванням містобудівних умов, історико-архітектурного й курортно-рекреаційного потенціалу. Для розкриття сформульованої *мети* вирішувались *завдання*: визначити передумови й чинники формування рекреаційної системи приміської зони Львова; встановити природно-ландшафтні й містобудівні особливості курорту Трускавець; дослідити архітектурно-просторову організацію й генезу формування курортного простору Трускавця; дати характеристику архітектури курортної забудови курорту Трускавець; визначити проблеми й принципи охорони та використання історично-рекреаційної курортної зони; окреслити шляхи організації й розвитку архітектурно-просторового образу курорту з урахуванням розташування нових умов, історико-архітектурного й рекреаційного потенціалу бальнеологічного комплексу.

Виклад матеріалу. Визначимо *приміську зону* як відкриту систему, оскільки тут переплітаються різноманітні соціальні й економічні та архітектурно-урбаністичні процеси. Уточнимо окремі поняття. Приміська зона міста Львова — це територія, в межах якої склалися й надалі мають

розвиватися активні системоутворювальні зв'язки, що охоплюють всі види діяльності, використання земель, а також водних, рекреаційних та інших ресурсів.

Курортна діяльність пов'язана з лікуванням і реабілітацією населення. *Рекреація* стосується діяльності людей у вільний час, спрямованої на відновлення сил і оздоровлення шляхом участі в культурних заняттях і заходах, різних формах туризму й відпочинку на спеціалізованих територіях. У традиціях української науки курортна й рекреаційна сфери розглядаються спільно, а до рекреації включають також лікування й оздоровлення, тобто всі об'єкти, які відносяться до цієї функції поза межами постійного місця проживання (санаторії, бальнеологічні та інші курорти, центри відпочинку й оздоровлення тощо).

Рекреаційні території та об'єкти — привабливі для відвідування, лікування й відпочинку внаслідок своїх природних, історичних та архітектурних особливостей. Вони зазвичай є природними комплексами, що зберегли свої унікальні характеристики та мають лікувально-оздоровчі ознаки; матеріальні об'єкти, зокрема пам'ятки історії та архітектури, заповідники, водойми, шляхи мандрівок, пляжі тощо. Привабливі рекреаційні властивості впливають на розвиток територій та надають нові шанси.

Архітектурно-ландшафтна організація курортно-рекреаційних територій — діяльність, скерована на «пристосування» території до виконання рекреаційних функцій, включає такі аспекти: охорону архітектурно-ландшафтних властивостей; забезпечення умов комунікаційної доступності територій і об'єктів; створення комфортних умов проживання, відпочинку та оздоровлення в місцях чи на шляхах мандрівок; формування рекреаційної інфраструктури.

Стан природного середовища корисно впливає на рекреаційні ресурси й розвиток рекреації, стає основою для різних форм туристичної активності та способу архітектурно-ландшафтного освоєння територій.

Місце курорту Трускавець у рекреаційній системі приміської зони Львова. Місто Львів вважається найбільшим містом на теренах західних областей України і одним із найщільніше заселених міст України, центром освоєної й загосподарованої моноцентричної агломерації. Львів розташований на Великому європейському вододілі, його поверхні горбисті, центр міститься в улоговині, над якою піднімаються височини (гори Високий Замок, Лева, Кортумова). Розвинувшись як надзвичайно компактна територіальна система, місто швидко поглинає райони приміської забудови, які щільним кільцем примикають до нього.

Приміська територія в радіусі 30 км, що трактується як локальна система розселення Великого Львова, становить 3 тис. кв. км (13% території області), на ній проживає 1,2 млн. мешканців (майже 45% населення Львівщини) з урахуванням населення обласного центру. Зауважимо, що донедавна приміська територія належала в основному до Пустомитівського, а також частково до Жовківського, Яворівського й Городоцького адміністративних районів. Просторова структура приміської зони міста надзвичайно складна й характеризується різноманітністю природно-ландшафтних умов, високою щільністю населення, високою концентрацією інженерної й транспортної інфраструктур, динамічністю економічних і соціальних процесів, що тут відбуваються.

Особливості курортної забудови *Трускавця*, зумовлені регіональними архітектурними та будівельними традиціями, що спричинили формування самобутнього архітектурного середовища, значним чином вплинули на становлення і подальший розвиток архітектури Трускавця. Як відомо, багатством і різноманітністю покладів корисних копалин та мінеральних вод, відкритих ще задовго до заснування санаторно-курортного закладу обумовлені першопочатки Трускавця як курорту. Одна з перших документальних згадок про Трускавець припадає на 1462 рік.

На процес формування курорту Трускавець вплинули природо-географічні особливості, до яких відносяться: просторово-структурна будова рельєфу (високі пагорби та узгір'я, які оточують місто), помірно-континентальний клімат Прикарпаття, сприятливий для відпочинку та оздоровлення, наявність водних артерій (потік Воротище, Кам'яний потік, Вишниця та ін.), озеленення, корисні копалини (поклади мінеральних вод та озокериту). У 1827 році Трускавець набув офіційного статусу курорту. Оприлюднення в публікаціях результатів аналізів, виконаних львівським фармацевтом і бальнеохіміком вірменського походження Теодором Торосевичем (06.09.1789, Станіславів, Габсбурзька монархія - 02.03.1876, Львів, Австро-Угорщина) засвідчували віднайдення, впорядкування солоногіркого джерела, яке іменували «Софія». Дослідник володів Аптекою на вулиці Личаківській, 3 у місті Львові, де проводив хімічні аналізи лікувальних вод Щавниці, Свошовиць, Подгужа, Івонича, Трускавця, Немирова, Любень. Проаналізувавши склад води «Нафтусі», застосування якої, як відомо, раніше обмежувалося лише зовнішніми процедурами, Т. Торосевич не лише присвоїв їй пам'ятну назву через високий вміст нафти, а й визнав ефективною у лікуванні шлунку, печінки, нирок, жовчного міхура і для загальної профілактики хвороб шлунково-кишкового тракту. Цінно, що до нашого часу

збереглися описи курорту Трускавець 1843 р., 1850 р., 1853 р., а також кадастрові карти 1853 р. і 1856 р. за якими можна охарактеризувати періоди розвитку оздоровниці. Початок забудови курорту Трускавець припадає на першу половину XIX ст. В 1827р. тут появилися перші лазні і перші помешкання для відпочивальників, які були переобладнані, відповідно, з сільської корчми і хат тутешнього населення. У інших містах, зокрема, у Львові (від 1810 р., на сучасному проспекті Шевченка в будинку №10 функціонувала лазня та купальня Св. Анни), а також поселеннях Галичини у XIX – першій половині XX ст., як відомо, також будували лазні для заможних людей. У Трускавці Спілка польських шляхтичів під керівництвом графа Адама Сапеги навпроти старої водолікарні збудувала нову - двоповерхову, для першого і другого класу у так званому „швейцарському стилі” на 60 кабін для прийняття ванн. Згідно з рекомендаціями бальнеологічної комісії Краківського лікарського товариства використовувалися найновіші досягнення бальнеотехніки. На другому поверсі „лазничок” містилося 25 житлових кімнат, обладнаних з комфортом, а також три великі зали з відкритими балконами-галереями, що виходили в парк. На першому поверсі розташовувалися приміщення для ванн, які були мармурові і металеві, а старі дерев’яні ванни залишилися у старих „лазничках”, призначених для мінеральних ванн третього класу. Для прийняття відпочивальниками ропних ванн за новими „лазничками” поставили невеликий будинок. У фактологічних та аналітичних матеріалах про архітектуру лазень та купалень Східної Галичини, що збереглися донині, засвідчується, що на бальнеологічних курортах з ваннами із мінеральними водами досліджувані об’єкти були двох типів: перший зводили з метою гігієни, другий – з лікувальною метою. Вони будувалися, здебільшого, як згідно індивідуальних, так і типових проєктів, - як дерев’яними, так і мурованими. Аналогами досліджуваних об’єктів були лазні на теренах Польщі, зокрема, у: Жегестові, Криниці, Наленчові, Олесеві, Щавниці – ім. графа Адама Стадницького, Ястарні та ін.

В період XIX – першої половини XX ст. у формуванні архітектури курортної забудови Трускавця прослідковуються риси, що тісно переплітаються з історичними процесами та еволюцією архітектурних стилів у країнах Центральної Європи. В офіційному дозволі з Відня (1836р.) йшлося про будівництво стаціонарного невеликого будинку для приймання ванн, що мав би вісім кабін і чотири будинки для помешкання відпочивальників. Регіональні архітектурні та будівельні традиції зумовили особливості курортної забудови Трускавця у цьому контексті і значним чином вплинули на становлення і подальший розвиток архітектури міста, що в свою чергу сформувалися під

впливом місцевих природних умов і будівельних традицій Українського Прикарпаття. Як відомо, від XIX ст. у Трускавці сформувалося 16 стильових напрямків історизму, модерну і конструктивізму, а також виявлено поодинокі приклади будівель та споруд в стилі “класицизму” [32], що не збереглися донині [18].

Цікаво довідатися про територію сучасного Трускавця, яка, вірогідно, була заселена ще в часи Київської Русі. Свідченням можуть слугувати археологічні знахідки, які збереглися до наших днів і відносяться до цих періодів, та топографічні назви місцевостей - Бабина гора, Городище, Воротище, Дубина, Кам'яний горб. Нинішній курорт Трускавець розкинувся саме на територіях цих місцевостей. Щодо артефактів: до найдавніших археологічних пам'яток належить поганське святилище, обведене валом і ровом, що знаходилося на горі “Баба” (“Бабина гора”) в урочищі “Липки”, де донині збереглися рештки поганського капища, на якому в давнину стояло „язичеське божище“.

В давнину, як і більшість сіл Самбірської економії, курорт Трускавець належав до Галицько-Волинського князівства. Саме від цього часу походять найдавніші письмові згадки про Трускавець. Донині “з уст в уста” передається легенда про *“піджупника Гескера зі Стебника, який, шукаючи срібло і цинк, натрапив на сірчане джерело. Мешканці, звернувши увагу на цілющі властивості цієї води, почали використовувати її в лікувальних цілях”*. Ще в період пізнього середньовіччя селяни через безземелля активно займалися солеварним промислом, бо кращі земельні ділянки поступово переходили до рук польських феодалів, які захоплювали їх під свої фільварки. Наявність солеварень і солеварного промислу - важливий внутрішній економічний фактор, що сприяв розвитку поселення. Тож, селяни займалися сільським господарством і виварювали сіль. Трускавецька солеварня містилася у лісі, по дорозі на Дрогобич (тепер кінець вул. Дрогобицької), який ще й донині зберігає первинну назву “Баньки” (від слова “баня” — солеварня) За документами 1570 р. відомо, що до трускавецьких селян чумаки за сіллю приїжджали з Придністров'я. Місцеві селяни возили її на ярмарки до Волині, Поділля, Київщини і до Білорусії [32]. Цікаво, що в самому центрі Трускавця знаходився соляний колодязь, який виявився останнім і був закритий на початку XX ст.. Цілющими мінеральними водами навколо Трускавця досі б'ють численні джерела, так звані “прикарпатські солянки”.

До нашого часу, що дуже важливо, збереглися описи Трускавця і кадастрові карти 1853 р. і 1856 р. за якими, хоча й частково, та все ж можна охарактеризувати ранній період формування курортної забудови міста. Без сумніву, це було зовсім інакше поселення не лише в архітектурному, але й у

духовному і звичаєвому плані. В Трускавець часто приїжджали знаменитості, де поміж інших архієпископ Кароль Людвік у товаристві австрійського намісника трону (1853 р.). Цінність представляє спогад знаного історика, одного із засновників Одеського Товариства історії і старожитностей Аполлона Скальковського (13.01.1808 р., Житомир — 28.12.1898 р., Одеса) з якого довідуємося, що навпроти “Нептуна” вже збудовані нові “лазнички”, які мали 30 кімнат для ванн на першому поверсі і 4 житлові кімнати – на другому [36]. Біля “лазничок” знаходилося 9 житлових будинків. Кожен з них над дверима мав свій девіз. Згодом, у 1860 р., Трускавець налічував, окрім маленької водолікарні, ще 12 будинків зі 120 кімнатами та 14 приватних вілл. Здебільшого вілли були одно- двоповерхові, невеликі за розмірами, збудовані в першій (ранній) період формування курортної забудови Трускавця (1827–1895). За стильовими ознаками, згідно зі згадками у старих путівниках по Галичині, будівлі вілл належали до так званого “швейцарського” і “норвезького” стилів. Хоча декоративне оздоблення трускавецьких вілл мало вже інший характер, наближений до бойківських та гуцульських дерев’яних хат. Їхня архітектура засвідчувала світогляд, настрої та побут австрійської панівної верхівки. Поміж найбільш відомих вілл цього періоду зустрічаємо: “Готель” – побудованої у “швейцарському” стилі в 1843 р. для графа Жолтовського, яка пізніше будучи перебудованою, здобула популярність заїжджого двору під назвою “Постій” (тепер спальний корпус санаторію “Берізка”, що на вул. С. Бандери, 5), і це, вірогідно, найдавніша з вілл Трускавця, що збереглася донині. Поряд знаходиться ще одна дерев’яна вілла графа Жолтовського, побудована близько, що на вул. С. Бандери, 7. Тож, до характерних вілл цього періоду належали також: “Зося” (1843 р.), “Ковалівка”, “Ядвинівка”, “Під пастухами”, “Лісничівка”, “Гігея”. Варто згадати і про єврейські вілли, зокрема, “Рабинівка”, яка у свій час належала Кауфману.

Від 1859 р. курорт, який досі знаходився у розпорядженні Управління камеральними маєтками, переходить у власність нової “Спілки єврейських промисловців Гартенберга та Шраєра”, метою якої постало отримання найвищих прибутків при мінімальних капіталовкладеннях у розвиток міста. Лише згодом розпочався період відновлення Трускавця (від 1882 р.), коли здравниця переходить під патронат Спілки польських шляхтичів [Сапега–Сангушко–Жолтовський–Замойський–Мархвіцький–Хляпковський–Вішнівський], яка прагнула врятувати здравницю від занепаду, тож Трускавець щораз більше розбудовувався, реконструювався, модернізувався. Від 1895 р. розпочинається, так званий, другий період формування курортної забудови міста, який досягнув свого апогею в 1898 р., що тривав до Першої світової

війни. Було реконструйовано “Гостинний дворик”, “лазнички” першого класу і вілла “Сутерини”, а також збудовано віллу Ю. Крепеля “Під білим орлом” (1895 р.), яка згодом стала віллою Ю. Вичинського. Навпроти “лазничок” третього класу було збудовано великий двоповерховий будинок на 45 кімнат, званий “Базаром”, а для менш заможних людей, на так званому “Новому світі” – поряд міського парку – побудовано віллу Людвіка Ясінського. На місці старої оранжереї побудовано віллу “Маріївка. Біля вілли “Гігея” постала новозбудована двоповерхова вілла “Казимирівка” (власник: доктор Світальський). Справжньою оздобою курорту Трускавець у 1898 р. стали нові комфортабельні вілли: “Тражина”, “Світезянка”, “Софія”, “Під Божою Матір’ю”, споруджені відповідно до найновіших європейським вимог.

Період 1900–1910 рр. позначений появою нових споруд трускавецьких вілл, де поміж інших: “Затишшя”, “Яніна”, “Клюберг”, “Анастасія”, “Марія-Гелена”, “Людвік”, “Русалка” та ін.. Ці вілли були значно більшими за розмірами (нараховували до 16-25 кімнат) і відрізнялися від попередніх наявністю, здебільшого, великих мансард і високих цокольних приміщень. На початку ХХ ст. та до Першої світової війни у вілловій забудові Трускавця домінував “закопанський” стиль, який характерний для як окремих житлових будинків, так і для об’єктів малої архітектури – кіосків, надкаптажних будинків, альтанок. Вірізнялися дерев’яні вілли з притаманною для них багатою декорованою різьбою, наближеною за характером до підкарпатських і гуцульських дерев’яних хат. Наприкінці другого періоду формування курортної забудови міста дерев’яна різьба, виконавцями якої зазвичай були українські майстри, збагачує архітектурні споруди курорту композиційними елементами народної архітектури.

Початок ХХ століття позначений численними досягненнями: створений регуляційний план Трускавця (1906, автор: В. Піотровський), на основі якого збудовано нову окружну дорогу (тепер вул. Т. Шевченка), з двох боків якої постали одно- і двоповерхові вілли в “закопанському” стилі, де поміж інших: “Анастасія”, “Аркадія”, “Сонячна”, “Ягуся”, “Велика Ольга”, “Мірка” та ін., також споруджувалися вілли та інші будинки, закладалися нові парки. За особистий внесок у «розвиток курорту» відзначені: Ю. Вичинський [1907, *Золота медаль*]; Т. Прашіль за наукові дослідження про лікувальні властивості та дію мінеральної води з джерела “Нафтуса” [Дипломом] і т. ін. Від 1911 року Трускавець отримав залізничне сполучення зі Львовом, Варшавою, Краковом і Познанню, а роком пізніше Раймунд Ярош звів вокзал. Окрасою Трускавця періоду 1912-1913 рр. постали нові вілли - “Юзефівка”, “Анна”, “Анюта”, “Великий Косинір”, “Магдалена”, “Олімпія”, “Погоня”, “Фортуна” та ін.

Впродовж 20–30-х рр. ХХ ст. (рис.1.) активно зростає популярність курорту Трускавець. Динамічне збільшення кількості відпочивальників спонукає спілку власників “Трускавецькі джерела” будувати нові вілли і пансіонати переважно у стилі “модернізму” до яких належать: “Аїда”, “Брістоль”, пансіонат польських офіцерів, “Наталка”, “Рів’єра” та ін. Також споруджувалися будинки в стилі “модернізму” з ремінісценціями “двіркового” стилю, де зустрічаємо вілли “Здоров’я”, “Щасти, Боже” та ін. З поширенням стилю “модернізм” характерною ознакою третього періоду формування курортної забудови Трускавця постає вплив мурованого будівництва. Широко використовуються залізобетон, метал, скло, кераміка тощо. Зростає зацікавленість питаннями конструкції. Фасади будинків набувають рис спокою і чистоти. У пошуках нових форм архітектори: З. Шпербер, Ю. Сташевич, Л. Шелевич, Ф. Петеленц, Р. Гермелін, Е. Норверт, Ф. Рознарівч, Л. Рутковський намагаються максимально наблизити технічні і художні властивості конструкції і матеріалів. У курортній забудові Трускавця зустрічаються напрямки модерну і модернізму. Асиметричністю вирізняється фасадна композиція. Можна спостерігати як претензійно вигинаються динамічні лінії фронтонів, карнизів, викінчення віконних і дверних прорізів і т. ін.

В Трускавці впродовж 1921-1939 років зводять бальнеологічну лікарню, бювети, 8 санаторіїв, приватні готелі та пансіонати. В 1936 році почалось виробництво солі з води «Барбара». Від 1947 році Трускавець отримав офіційний статус Всесоюзної оздоровниці. В 1959 році у Трускавці було споруджено нову водолікарню, а на початку 1960-их років відкрили ще один бювет. Від 1965 до 1990 року Трускавець розвивається за єдиним генеральним планом. В цей період з’являється 10 нових санаторіїв, реконструюються і добудовуються старі [9]. Наприкінці ХІХ ст. Трускавець піднявся на рівень курорту європейського зразка. Тут активно будувались готелі, вілли, пансіонати, відкрилась водолікарня, облаштувалось купальне озеро, корти, спортивні майданчики.

В часі сьогодення на території Трускавця виділяються дві частини – адміністративна територія міста (900 га) і курортна територія «Курортполіс Трускавець» (3500 га). Забудова курорту Трускавець зосереджена навколо урочища Курортна балка з мінеральними джерелами та має чітку кільцеву вулично-дорожню мережу. В межах кільця розміщені всі сучасні санаторії, курортні та житлові об’єкти. Курортна зона Трускавця розташована у південно-західній частині міста. Регуляційним планом 1906 року вже було передбачено кадастрове розмежування громадських, курортних і житлових зон курорту. План включав прокладання нових доріг та комунікацій. План також

передбачав реконструкцію центральної вулиці курорту, відомої як Головний тракт (сучасні вул. Дрогобицька, Січових Стрільців, Бандери), а також будівництво об'їзної дороги (сучасна вул. Шевченка). На плані Трускавця 1933 р. зображено існуючі та проєктовані будівлі, що дозволяє допускати, що більше 70% забудови міста у міжвоєнний період були житловими. Громадська функція зосереджувалася переважно в центральній частині міста на теперішніх вулицях Дрогобича, Бандери, Шевченках [32].

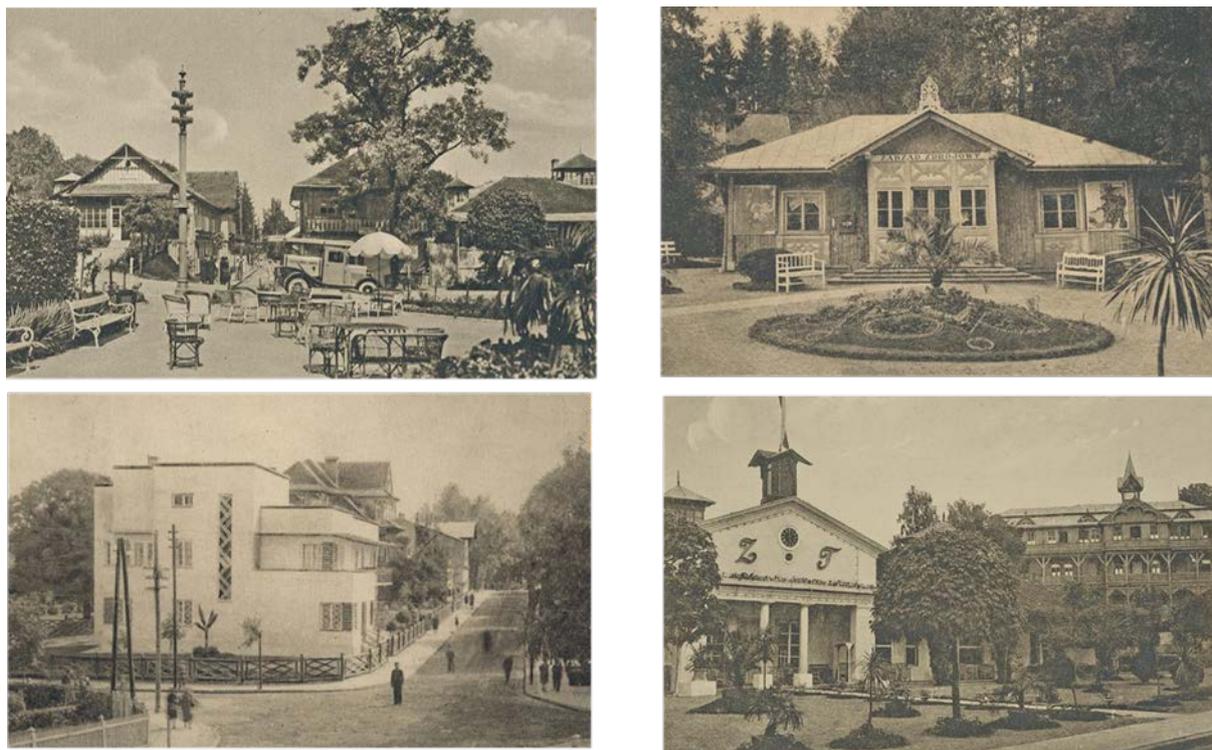

Рис.1. Фото історичних споруд курорту Трускавець 20-30 рр. ХХ ст.

Сучасна сельбищна зона курорту розміщується на півночі та південному сході. Включає забудову різної поверховості та розвинену мережу громадських будівель та споруд. Центр курорту Трускавець зосереджений біля вулиці Шевченка та майдану Кобзаря (рис. 2).

На північ від центру розміщений залізничний вокзал та автостанція. Території для складів і комунальних підприємств відокремлені у північно-західній частині Трускавця. Рекреаційна зона включає Курортний парк, сквери та природні комплекси (луки і лісові масиви). Охорона курорту чітко регламентується встановленими зонами санітарної охорони. Перша зона суворого захисту охоплює всі джерела і свердловини курорту, де будь-яка господарська діяльність заборонена.

Курортна зона Трускавця зосереджена у південно-західній частині міста і включає 78 санаторно-курортних закладів, 18 санаторіїв, 5 пансіонатів, 35

готелів і 20 вілл (рис. 3). Основу планувальної структури курортної зони складає загальнокурортний центр, що розташований вздовж вулиць Шевченка, Героїв УПА та Степана Бандери, які з'єднані пішохідним бульваром Торосевича і загальнокурортним парком. Більшість санаторіїв розміщені навколо цього парку.

Рис. 2. Фото бальнеологічного курорту Трускавець: а). Герб Трускавця; б). Художній музей Михайла Біласа (колишня вілла «Гопляна»); в). Пам'ятник Т. Шевченка (1991, скульптор: Р. Романович, архітектор: І. Гаращак).

Рис. 3. Панорама курорту Трускавець.

Архітектурний образ поєднує типові радянські санаторії („Шахтар“, „Військовий Центральний“, „Батьківщина“, „Джерело“, „Кристал“, „Алмаз“, „Янтар“, „Рубін“) та сучасні архітектурні вирішення („Ріксос Прикарпаття“, „Mirotel Resort & SPA“, „Південний“). Великою перевагою санаторіїв Трускавця є наявність на їх територіях власних бюветів. За генеральним планом¹ передбачається розширення курортної зони, включаючи лісові масиви та інші території для санаторного будівництва [рис. 4]. З огляду на особливості забудови курорту, пропонується «секторально-поясна» модель розвитку міста з поділом на п'ять зон комплексів (комплекс „Гідропарк“ на 1500 місць; комплекс „Воротище“ (курортні готелі) на 500 місць; комплекс „Помірки“ 1370 місць для організації об'єктів відпочинку; комплекс „Липки“ на 500 місць на

¹ [Коригування генплану міста-курорту Трускавець (2009). ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ ПРОЕКТУВАННЯ МІСТ «МІСТОПРОЕКТ». Львів].

березі Купального озера), що формуються на основі зовнішніх зв'язків міста і лісопаркової зони навколо Трускавця.

Курортний парк Трускавця носить назву „Адамівка“ і має статус парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення в Україні. Парк площею 54,46 га знаходиться у центральній частині міста в долині річки Воротище. Парк було закладено у 1895 році австро-угорським садівником Юзефом Яблонським в англійському стилі [28, С. 6 - 18]. Від початку створення парк був розділений на чотири тераси. Кожна з чотирьох терас „Адамівки“ облаштована прогулянковими алеями біля джерел, що забезпечує комфортні умови для прогулянок на свіжому повітрі. Верхня частина лісопарку біля джерела „Марія“ була оформлена як сквер в англійському стилі, який отримав назву „Адамівка“. Згодом ця назва поширилася на весь парк. У сквері також було встановлено пам'ятник Адаму Міцкевичу скульптором Т. Барончем, а у 1900 році неподалік джерела „Броніслава“ з'явилася скульптура Матері Божої, що стала символом благословення цієї місцевості. Музичну альтанку для оркестру в нижній частині парку поставили у ХХ ст.. У Трускавці курортний парк „Адамівка“ та міські бювети формують естетичний образ бальнеологічного курорту.

Коли у 1950 - 1960-их роках активно зводилися бальнеологічні санаторії, пансіонати та водолікарні, досліджувані курорти набували всесоюзного значення; приміські курортні вілли колишніх власників поселень були передані державним установам; зростала кількість відвідувачів курортів, що призвело до збільшення навантаження на природне середовище, то у 1990-х роках через економічну кризу курортна інфраструктура почала занепадати. Багато санаторіїв та пансіонатів були закриті або не оновлювались, через що їх стан став незадовільним. Таким чином, елементи курортної інфраструктури досліджуваного бальнеологічного поселення Трускавець поєднує природні ресурси з архітектурно-ландшафтними рішеннями та є важливими компонентами для функціонування курортів.

У відповідності до Кадастру мінеральних вод України курорт має шість затверджених ділянок родовищ з мінеральними водами [14]. Важливим етапом розвитку курорту було створення Проекту районної планівки курортно-рекреаційного району Трускавець-Східниця-Борислав (1978). ДЕРЖБУД УРСР «ДІПРОМІСТ». Львів.) (Додаток Д). Проект (рис. 5) передбачав створення чіткого функціонального зонування для розвитку бальнеологічних курортів Трускавець, Східниця, Тустановичі, а також створення єдиної рекреаційної зони для Дрогобицької агломерації на основі облаштування існуючої зони лісів. Велику увагу також приділено курортним зонам та їх відмежуванню від

шкідливого впливу існуючих підприємств. Для цього було створено режимні зони охорони.

Рис. 4. Аналіз бальнеологічного курортного поселення Трускавець на містобудівному рівні (автор фото: Назарій Гаращак).

Рис. 5. Проект районного планування курортно-рекреаційного району Трускавець-Східниця-Борислав 1978 р. (автор фото: Назарій Гаращак).

Висновки. Бальнеологічні комплекси Східної Галичини представляють чималу цінність народу, держави та служать потенціалом розвитку територій. Гармонійне поєднання сприятливих кліматичних умов із великими запасами унікальних природних цілющих вод в минулому та його ефективного розвитку.

Вплив природних ландшафтів є визначальним для формування характеру забудови, що включає житлові, рекреаційні та громадські зони. У Трускавці активно розвивається сучасна курортна інфраструктура на основі використання мінеральних вод. Ключовими об'єктами вважаються бювети, курортний парк „Адамівка“, водолікарні та санаторії. Вони відіграють не лише функціональну роль, але і формують естетичний вигляд курорту та виступають його символами. У Трускавці спостерігається багато об'єктів радянського періоду, проте їх стан можна вважати задовільним. Для успішного функціонування бальнеологічного курорту Трускавець необхідно: вдосконалювати організаційно-економічні механізми підвищення ефективності функціонування як сфери рекреаційної, так і архітектурно-просторової - комплексу, селища та регіону в цілому; поблизу рекреаційних зон нейтралізувати шкідливість виробництв; для збереження мікроклімату обмежити вирубування лісів; дотримуватися санітарної охорони мінеральних джерел і правил використання родовищ мінеральних вод, річок і водойм; для збереження й удосконалення природно-рекреаційного й архітектурного середовища розвивати інженерну й рекреаційну інфраструктуру курорту, зберігаючи сформоване архітектурне середовища та колорит територій; покращувати туристично-рекреаційний потенціал селища та його оточення.

Використана література

1. Архітектура Львова. Часи і стилі XIII–XXI ст. / [М. Бевз [та ін.] ; упор. і наук. ред. Ю.О. Бірюльов; ред. кол. Б. Черкес]; Ін-т арх. НУ «Львівська політехніка», Інститут Львова. Львів: Центр Європи, 2008. 720 с.
2. Блейклі Е. Дж. Планування місцевого розвитку. Теорія і практика. Вид. 2-ге. Львів: Літопис, 2002. 416 с.
3. Богатюк І.Г. Рекреаційні зони в Україні: стан та перспективи розвитку // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. 2011, № 4, с. 48-51.
4. Бублик Б.Г. Великий Любінь // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. К.: Ін-т енциклопед. дослід. НАН України, 2005. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=32747 (дата звернення 13.10.2021).
5. Бурдьє П. Физическое и социальное пространство: пер. с фр. [в:] *Социология социального пространства*. 2007. М.: Ин-т эксперимент. социол.; Спб.:

Алтейя, с. 49–64. URL: https://socioline.ru/files/5/39/sociologiya_socialnogo_prostranstva.pdf [дата звернення 14.10.21].

6. Габрель М.М. Просторова організація містобудівних систем. К.: Вид. дім А.С.С, 2004. 400 с.

7. Габрель М.М. Підвищення ефективності містобудівних рішень в організації приміських територій: моногр.; Львівський національний аграрний університет. Львів : Сполом, 2014. 272 с.

8. Гел Й. Міста для людей: пер. О. Любарська. К.: Основи, 2018, 304 с.

9. Гринюк О.Ю. Формування територіально-рекреаційних систем лікувального типу (на прикладі курорту Трускавець): автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.11. Київ - 2007: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 14 с.

10. Данилюк Ю.З., Дмитрук В.І. Трускавець, місто Львівської обл. [Електронний ресурс]. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Truskavets_mst (останній перегляд: 13.01.2025).

11. Демин Н.М. Городские агломерации в контексте исследования феномена форм и систем расселения // Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. – К.: КНУБА, 2012. – № 45 (1). – С. 3-15.

12. Джейкобс Дж. Смерть и жизнь больших американских городов: пер. с англ. Л. Мотылева. М.: Новое изд-во, 2011. 460 с. URL: <http://tehne.com/library/dzhekobs-dzh-smert-i-zhizn-bolshih-amerikanskih-gorodov-moskva-2011> (дата звернення 12.10.21).

13. Домбровська С.Н., Білотіл О.М., Помаза-Пономаренко А.Л. Державне регулювання туристичної галузі України: моногр. Х.: НУЦЗУ, 2016. 196 с.

14. Івасівка С.В. Природа бальнеочинників води Нафтуса і суть її лікувальнопрофілактичної дії. Трускавець - 1999: Трускавецькурорт. 124 с.

15. Ключниченко Є.Є. Соціальна спрямованість житлової забудови // *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2017, Вип. 47, с. 352-358.

16. Коваль Г. Комерційний геній Раймонда Яроша, або акціонерна спілка "Трускавецькі джерела" • Фотографії старого Львова. <https://search.app/DqGvrPwaemg4J1iH7>.

17. Коваль Г. Куточок моря у Трускавці, від якого залишилися лише спомини <https://search.app/QmYiTFLKYxZptNLK8>

18. Коваль Г. Як зароджувався курорт Трускавець : кілька маловідомих фактів https://photo-lviv.in.ua/yak-zarodzhuvavsya-kurort-v-truskavtsi/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR0MmdTQkiqYWY0Sr-SvbEiXIAG_Xv0QzFjIwrzLLrNTYssLtdXLYnM8jI_aem_NIxf5ZqDCjddhdRSpUphg

19. Лефевр А. Производство пространства.; пер. с фр. И. Стаф. М.: Strelka Press, 2015. 432 с. URL: file:///C:/Users/72.35511/ЛефеврА.-Производство_пространства-2015.pdf (дата звернення 09.10.21).
20. Мазур Т.М., Король Є.І. Проблеми містобудівного розвитку міст-курортів Львівщини // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Архітектура. Львів: Вид-во Львів. політех., 2017, № 878, с. 100–107.
21. Мер'є О.В. Архітектура лазень та купалень Галичини // Науково-технічний збірник. Харків: Цифровий репозиторій ХНУГХ. № 103, с. 573-579. <https://eprints.kname.edu.ua/25691/1/573-587%20%D0%9C%D0%B5%D1%80%27%D1%94%20%D0%9E%D0%92.pdf>
22. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: моногр. / за заг. ред. В.Г. Герасименко. Одеса: ОНЕУ, 2016. 262 с.
23. Панченко Т.Ф. Ландшафтно-рекреаційне планування природно-заповідних територій: моногр. К.: Логос, 2015. 176 с.
24. Плешкановська А.М., Савченко О.Д. Епохи і міста. К.: Ін-т урбаністики, 2019. 264 с.
25. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України [док. 3038, ред від 24.07.2021] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 34. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення 17.09.21).
26. Рудницький А.М. Розвиток міст західних областей УРСР та їх соціалістична реконструкція. Львів: Вища школа, 1971.
27. Справочная книжка о русских и иностранных курортах / дополнил и исправил Д-рь мед. А.А. Лозинский. - С.-Петербург, 1909. - 600 с.
28. Тимошенко, Л. Історія давнього Трускавця (XV – початок XIX ст.): підсумки і перспективи дослідження. Східноєвропейський історичний вісник. Дрогобич: Посвіт. 2017. Спеціальний випуск. С. 6 – 18).
29. Тімохін В.О. Просторово-часова концепція та ідеологія розвитку сучасного міста // *Співвідношення категорій містобудування та ідеологій*. К., 2003, с. 306-313. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/50244/2/2003n486_Timokhin_V-Prostorovo_chasova_kontseptsiia_306-313.pdf (дата звернення 17.09.21).
30. Трускавець-колишній відомий польський курорт. // <https://www.ukrainetur.com>
31. Трускавець. Купальний заклад. Листівка, надіслана 29.VI.1901 р. Видавець Леон Фельдгоф, Трускавець. 90×140 мм. За: Truskawiec. Willa Świtezianka. Zakład Kąpielowy. Nakładem Leona Feldhofa w Truskawcu / Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, Львів, Інв. № 24354.
32. Харчук Х. Архітектура курортної забудови Трускавця XIX — першої половини XX ст. Монографія. - Львів, 2008. - 209 с. ISBN 978-966-8256-72-1

33. Харчук Х.Р. Основні періоди формування курортної забудови міста Трускавця та їх ідеологічне підґрунтя (XIX – перша половина XX ст.) / Христина Романівна Харчук // Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”. № 505. – Львів: Нац. ун-т „Львівська політехніка”, 2004. – С. 222-226.
34. Харчук Х.Р. Формування архітектури Трускавця у XIX – першій половині XX ст. (на прикладі курортної забудови): Дис. ... канд. арх.: 18.00.01 / Христина Романівна Харчук / Нац. ун-т „Львівська політехніка”. – Львів, 2005. – 327 с.
35. Флорида Р. Криза урбанізму. Чому міста роблять нас нещасними? К.: Наш Формат, 2019. 320 с.
36. Mumford L. The City // International Encyclopedia of the Social Science (ed. D. L. Sills). NY, USA: The MacMillan Co& The Free Press. – 1968, Vol. II. – P. 447-472.
37. Pelczar Z. Historia rozwoju Truskawca i ulepszenia lat ostatnich / Z. Pelczar. – Kraków, 1909. – с. 3, 4
38. Truskawiec, łązienki I klasy [Dokument ikonograficzny] [Kraków: Wydawnictwo Sztuka] 1939 / Biblioteka Narodowa, Pocz.5201.

Nazariy Harashchak,
National University "Lviv Polytechnic"

**GENESIS AND ARCHITECTURAL-SPICIAL PROSPECTS
OF THE TRUSKAVETS RESORT
(IN THE CONTEXT OF THE TASKS OF UPDATING
THE CITY'S GENERAL PLAN)**

In the historical architectural and recreational environment, the importance of balneological complexes and resorts is undeniable. Recreation plays an important role in human life - the restoration of physical, psycho-emotional, spiritual and intellectual forces of a person. On the example of the balneological resort of Truskavets, recreation is considered as an architectural and recreational phenomenon associated with the natural environment of the region and with the identification of a person with the environment. The influence of natural landscapes is decisive for the formation of the character of the development, which includes residential, recreational and public areas. In Truskavets, a modern resort infrastructure based on the use of mineral waters is actively developing. The key objects are pump rooms, the resort park "Adamivka", hydrotherapy centers and sanatoriums. The task of considering the phenomenon of the Truskavets resort and taking it into account in assessing the potential and substantiating the development prospects is to activate

medical and recreational, as well as tourist activities and increase the attractiveness of the resort.

Key words: resort; balneological complex; pump room; recreation; historical and architectural and recreational phenomenon; recreational resources; Truskavets.

REFERENCES

1. Arkhitektura Lvova. Chasy i styli KhIII–KhKhI st. / [M. Bezv [ta in.] ; upor. i nauk. red. Yu.O. Biriulov; red. kol. B. Cherkes]; In-t arkh. NU «Lvivska politehnika», Instytut Lvova. Lviv: Tsentr Yevropy, 2008. 720 c. {in Ukrainian}.
2. Bleikli E. Dzh. Planuvannia mistsevoho rozvytku. Teoriia i praktyka. Vyd. 2 he. Lviv: Litopys, 2002. 416 s. {in Ukrainian/English}.
3. Bohatiuk I.H. Rekreatsiini zony v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku // Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profesiinykh spilok Ukrainy. 2011, № 4, s. 48-51. {in Ukrainian}.
4. Bublyk B.H. Velykyi Liubin // Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy: elektronna versiia [onlain] / hol. redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskyi, M. H. Zhelezniak ta in.; NAN Ukrainy, NTSh. K.: In-t entsykloped. doslid. NAN Ukrainy, 2005. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=32747 (data zvernennia 13.10.2021). {in Ukrainian}.
5. Burde P. Fyzycheskoe y sotsyalnoe prostranstvo: per. s fr. [v:] Sotsyolohyia sotsyalnoho prostranstva. 2007. M.: Yn-t eksperyment. sotsyol. ; Spb.: Alteia, s. 49–64. URL: https://socioline.ru/files/5/39/sociologiya_socialnogo_prostranstva.pdf (data zvernennia 14.10.21). {in Russian /La France}.
6. Habrel M.M. Prostorova orhanizatsiia mistobudivnykh system. K.: Vyd. dim A.S.S, 2004. 400 s. {in Ukrainian}.
7. Habrel M.M. Pidvyshchennia efektyvnosti mistobudivnykh rishen v orhanizatsii prymiskykh terytorii: monohr.; Lvivskyi natsionalnyi ahrarnyi universytet. Lviv : Spolom, 2014. 272 s. {in Ukrainian}.
8. Gel Y. Mista dlia liudei: per. O. Liubarska. K.: Osnovy, 2018, 304 s. {in Ukrainian/English}.
9. Hryniuk O.Iu. Formuvannia terytorialno-rekreatsiinykh system likuvalnoho typu (na prykladi kurortu Truskavets): avtoref. dys. ... kand. heohr. nauk : 11.00.11. Kyiv - 2007: Kyivskyi nats. un-t im. T. Shevchenka. 14 s. {in Ukrainian}.
10. Danyiuk Yu.Z., Dmytruk V.I. Truskavets, misto Lvivskoi obl. [Elektronnyi resurs]. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Truskavets_mst (ostannii perehliad: 13.01.2025). {in Ukrainian}.
11. Demyn N.M. Horodskye ahlomeratsyy v kontekste yssledovanyia fenomena form y system rasselenyia // Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia: nauk.-tekhn. zb. – K.: KNUBA, 2012. – № 45 (1). – S. 3-15. {in Russian/in Ukrainian}.

12. Dzheikobs Dzh. Smert y zhyzn bolshykh amerykanskykh horodov: per. s anh. L. Motyleva. M.: Novoe yzd-vo, 2011. 460 s. URL: <http://tehne.com/library/dzhekobs-dzh-smert-i-zhizn-bolshih-amerikanskih-gorodov-moskva-2011> (data zvernennia 12.10.21). {in Ukrainian}.
13. Dombrovska S.N., Bilotil O.M., Pomaza-Ponomarenko A.L. Derzhavne rehuliuвання turystychnoi haluzi Ukrainy: monohr. Kh.: NUTsZU, 2016. 196 s. {in Ukrainian}.
14. Ivasivka S.V. Pryroda balneochynnykiv vody Naftusia i sut yii likuvalnoprofilaktychnoi dii. Truskavets - 1999: Truskavetskurort. 124 c. {in Ukrainian}.
15. Kliushnychenko Ye.Ie. Sotsialna spriamovanist zhytlovoi zabudovy // Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia. 2017, Vyp. 47, s. 352-358. {in Ukrainian}.
16. Koval H. Komertsiiyni henii Raimonda Yarosha, abo aktsionerna spilka "Truskavetski dzerela" • Fotohrafii staroho Lvova <https://search.app/DqGvrPwaemg4J1iH7>. {in Ukrainian}.
17. Koval H. Kutochok moria u Truskavtsi, vid yakoho zalyshylisia lyshe spomyny <https://search.app/QmYiTFLKYxZptNLK8>. {in Ukrainian}.
18. Koval H. Yak zarodzhuvavsia kurort Truskavets : kilka malovidomykh faktiv https://photo-lviv.in.ua/yak-zarodzhuvavsya-kurort-v-truskavtsi/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR0MmdTQkiqYWY0Sr-SvbEiXIAG_Xv0QzFjIwruzLLrNTYssLtdXLYnM8jI_aem_Nlxf5ZqDCjddhdRSpUphg. {in Ukrainian}.
19. Lefevr A. Proyzvodstvo prostranstva.; per. s fr. Y. Staf. M.: Strelka Press, 2015. 432 s. URL: file:///C:/Users/72.35511/LefevrA.-Proyzvodstvo_prostranstva-2015.pdf (data zvernennia 09.10.21). {in Ukrainian/ La France}.
20. Mazur T.M., Korol Ye.I. Problemy mistobudivnoho rozvytku mist-kurortiv Lvivshchyny // Visnyk Natsionalnogo universytetu «Lvivska politekhnik». Serii: Arkhitektura. Lviv: Vyd-vo Lviv. politekh., 2017, № 878, s. 100–107. {in Ukrainian}.
21. Merie O.V. Arkhitektura lazen ta kupalen Halychyny // Naukovo-tekhnichnyi zbirnyk. Kharkiv: Tsyfrovyi repozytorii KhNUHKh. № 103, s. 573-579. <https://eprints.kname.edu.ua/25691/1/573-587%20%D0%9C%D0%B5%D1%80%27%D1%94%20%D0%9E%D0%92.pdf> {in Ukrainian}.
22. Otsinka turystychno-rekreatsiinoho potentsialu rehionu: monohr. / za zah. red. V.H. Herasymenko. Odesa: ONEU, 2016. 262 s. {in Ukrainian}.
23. Panchenko T.F. Landshaftno-rekreatsiine planuvannia pryrodno-zapovidnykh terytorii: monohr. K.: Lohos, 2015. 176 s. {in Ukrainian}.
24. Pleshkanovska A.M., Savchenko O.D. Epokhy i mista. K.: In-t urbanistyky, 2019. 264 s. {in Ukrainian}.
25. Pro rehuliuвання mistobudivnoi diialnosti: Zakon Ukrainy [dok. 3038, red vid 24.07.2021] // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2011, № 34. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (data zvernennia 17.09.21). {in Ukrainian}.

26. Rudnytskyi A.M. Rozvytok mist zakhidnykh oblastei URSR ta yikh sotsialistychna rekonstruktsiia. Lviv: Vyshcha shkola, 1971. {in Ukrainian}.
27. Spravochnaia knyzhka o russykh y ynostrannykh kurortakh / dopolnyl y yspravyl D-r med. A.A. Lozynskii. - S.-Peterburh, 1909. - 600 s. {in Russian/in Ukrainian}.
28. Tymoshenko, L. Istoriia davnoho Truskavtsia (XV – pochatok KhIKh st.): pidsumky i perspektyvy doslidzhennia. Skhidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk. Drohobych: Posvit. 2017. Spetsialnyi vypusk. S. 6 – 18). {in Ukrainian}.
29. Timokhin V.O. Prostorovo-chasova kontseptsiiia ta ideolohiia rozvytku suchasnoho mista // Spivvidnoshennia katehorii mistobuduvannia ta ideolohii. K., 2003, s. 306-313. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/50244/2/2003n486_Timokhin_V-Prostorovo_chasova_kontseptsiiia_306-313.pdf (data zvernennia 17.09.21). {in Ukrainian}.
30. Truskavets-kolyshnii vidomyi polskyi kurort. // <https://www.ukrainetur.com> {in Ukrainian}.
31. Truskavets. Kupalnyi zaklad. Lystivka, nadislana 29.VI.1901 r. Vydavets Leon Feldhof, Truskavets. 90×140 mm. Za: Truskawiec. Willa Świtezianka. Zakład Kąpielowy. Nakładem Leona Feldhofa w Truskawcu / Muzei etnohrafii ta khudozhnoho promyslu Instytutu narodoznavstva NAN Ukrainy, Lviv, Inv. № 24354. {in Ukrainian}.
32. Kharchuk Kh. Arkhitektura kurortnoi zabudovy Truskavtsia KhIKh — pershoi polovyny KhKh st. Monohrafiia. - Lviv, 2008. - 209 s. ISBN 978-966-8256-72-1 {in Ukrainian}.
33. Kharchuk Kh.R. Osnovni periody formuvannia kurortnoi zabudovy mista Truskavtsia ta yikh ideolohichne pidgruntia (KhIKh – persha polovyna KhKh st.) / Khrystyna Romanivna Kharchuk // Visnyk Nats. un-tu „Lvivska politekhnikha”. № 505. – Lviv: Nats. un-t „Lvivska politekhnikha”, 2004. – S. 222-226. {in Ukrainian}.
34. Kharchuk Kh.R. Formuvannia arkhitektury Truskavtsia u KhIKh – pershii polovyni KhKh st. (na prykladi kurortnoi zabudovy): Dys. ... kand. arkh.: 18.00.01 / Khrystyna Romanivna Kharchuk / Nats. un-t „Lvivska politekhnikha”. – Lviv, 2005. – 327 s. {in Ukrainian}.
35. Floryda R. Kryza urbanizmu. Chomu mista robliat nas neshchasnymy? K.: Nash Format, 2019. 320 s. {in Ukrainian}.
37. Mumford L. The City // International Encyclopedia of the Social Science (ed. D. L. Sills). NY, USA: The MacMillan Co& The Free Press. – 1968, Vol. II. – P. 447-472.
38. Pelczar Z. Historia rozwoju Truskawca i ulepszenia lat ostatnich / Z. Pelczar. – Kraków, 1909. – s. 3, 4
39. Truskawiec, łazienki I klasy [Dokument ikonograficzny] [Kraków: Wydawnictwo Sztuka] 1939 / Biblioteka Narodowa, Pocht.5201. {in Poland}.